

LIETUVOS POLITINIŲ PARTIJŲ FINANSAVIMO ŠALTINIŲ ANALIZĖ

Algirdas MIŠKINIS

Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Elektroninis paštas: fmtk@mruni.eu

Giedrė ULEVIČIŪTĖ

ECOVIS Miškinis, Kvainauskas ir partneriai advokatų kontora
Mėsinių g. 5/2, LT-01133 Vilnius, Lietuva
Elektroninis paštas: giedre.uleviciute@gmail.com

Anotacija. Šiuolaikinė demokratija yra neįsivaizduojama be politinių partijų, per kurias gyventojai įgyvendina savo interesus ir dalyvauja politiniame šalies gyvenime. Politinių partijų funkcijoms įgyvendinti yra būtinos piniginės lėšos. Praktiškai visose valstybėse, kuriose veikia šiuolaikinė demokratija, kyla skandalai dėl neteisėto politinių partijų finansavimo, todėl šis klausimas yra aktualus ne tik Lietuvoje. Politinių partijų finansavimo teisinė bazė yra nuolat tobulinama. Šiame straipsnyje analizuojamas dabartinis politinių partijų finansavimo reglamentavimas Lietuvoje, jo problematika bei atitiktis Europos Sąjungos rekomendacijoms. Literatūroje skiriamos šios politinių partijų finansavimo rūšys: vidinis, išorinis ir valstybinis. Straipsnį sudaro įvadas ir trys dalys, kiekviena jų yra skirta vienos politinių partijų finansavimo rūšies analizei. Aptariami kiekvienos rūšies privalumai ir trūkumai, analizuojamos galimos grėsmės, Lietuvos teisės aktų nuostatos lyginamos su Europos Sąjungos rekomendacijomis, daromos išvados ir teikiami pasiūlymai.

Reikšminiai žodžiai: politinės partijos, politinių partijų vidinis finansavimas, išorinis finansavimas ir valstybinis finansavimas.

JEL klasifikacija: P48

Įvadas

Vienas pagrindinių šiandieninės demokratijos elementų yra politinės partijos, kurios gali būti apibrėžiamos kaip grupė piliečių, susijungusių siekiant laimėti rinkimus, užimti valstybines pareigas, formuoti vyriausybę ir nustatyti valstybės politiką. Politinės partijos tiek teorijoje, tiek praktikoje atlieka pagrindinį vaidmenį šiuolaikinėje

demokratijoje, palaikydamos gyvybiškai svarbų ryšį tarp valdančių piliečių ir politikų, kuriems laikinai yra patikimas valstybės reikalų tvarkymas (Luther et al., 2005, p. 5).

Politinės partijos atlieka ne vieną funkciją: dalyvauja formuojant vyriausybę, įgyvendinant politiką, atlieka politinį švietimą, skiria savo atstovus į svarbias valstybines pareigas, rengia politines kampanijas ir kt. Šioms funkcijoms įgyvendinti reikalingi finansiniai ištekliai. Čia atsiranda pagrindinė dilema: kaip užtikrinti, kad politinės partijos turėtų pakankamai lėšų savo funkcijoms vykdyti, bet tuo pačiu išliktų skaidrios ir nepriklausomos?

Politinių partijų finansavimo problematika yra ta, kad politinės partijos, būdamos valdžioje ir priimdamos sprendimus, ne visada atstovauja už ją balsavusių piliečių interesams, o priima jas parėmusiems fiziniams ar juridiniams asmenims palankius sprendimus. Įstatymų leidėjo užduotis yra tinkamai reglamentuoti politinių partijų finansavimą.

Politinių partijų finansavimo tema yra aktuali praktiškai visose valstybėse, kuriose veikia šiuolaikinė demokratija. Jungtinės Karalystės Bendruomenių Rūmuose dar 1908 m. buvo iškelta partijų finansavimo skaidrumo problema, nes politinės partijos neprivalėjo atskleisti savo finansavimo šaltinių (Ewing, 1987, p. 11). Jungtinės Amerikos Valstijose politinių partijų finansavimas analizuojamas per kiekvienių rinkimus, atkreipiant dėmesį į tai, kad pagrindiniu pinigų šaltiniu išlieka turtingi aukotojai ir korporacijos, kurie partijas finansuoja tikrai ne vien iš dosnumo. Vokietijoje skandalas kilo 1999 m., kai paaiškėjo, kad buvęs Vokietijos premjeras Helmutas Kohlis neteisėtai rinko lėšas Krikščionių demokratų partijai tuo metu, kai užėmė premjero pareigas. Į politinius skandalus dėl partijų finansavimo buvo įsivėlę ir Prancūzijos prezidentai Jacques Chiracas bei Nicolas Sarkozy. „Per pastaruosius kelerius metus partijų finansavimo skandalai aštriau ar švelniau reiškiasi visuose pasaulio regionuose. Tai didina visuomenės nusivylimą politikais bei partijomis ir labai pakerta visuomenės pasitikėjimą politiniu procesu“ (Pečkys, 2011).

Politinių partijų finansavimo klausimas nagrinėjamas Jungtinės Karalystės Oksfordo, Kembridžo universitetų leidiniuose, bet dažniausiai šis klausimas kyla analizuojant politinių partijų korupciją ar apskritai demokratijos veikimą. Mokslinių leidinių, skirtų konkrečiai politinių partijų finansavimui, nėra daug. Būtų galima paminėti Prancūzijos autorių, buvusį Prancūzijos Nacionalinės Asamblėjos patarėją Yves-Marie Doublet, kuris išleido knygą „Politinio gyvenimo finansavimas“, be to, jis nagrinėjo politinių partijų finansavimo reglamentavimą Prancūzijoje ir Vokietijoje, taip pat yra GRECO (*Group of States against Corruption* – Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupė) ekspertas. Politinių partijų finansavimą, korupciją ir apskritai politinius skandalus nagrinėjo Robertas Williamsas, Durhamo universiteto profesorius. Londono ekonomikos ir politikos mokslų mokyklos daktaras Jonathan Hopkin savo darbuose apie demokratijos veikimą ir politinę korupciją nagrinėja politinių partijų finansavimo problematiką.

2004 m. Europos Taryba atkreipė valstybių dėmesį į šį aktualų klausimą ir išleido „Politinių partijų ir rinkimo kampanijų finansavimo gaires“ (toliau – Gairės). Gairių tikslas yra išdėstyti skirtingas politinių partijų finansavimo ir jo kontroliavimo galimybes ir alternatyvas, teisinius principus bei metodus ir suteikti valstybėms galimybę pasirinkti tinkamiausią partijų finansavimo teisinį reglamentavimą.

Tenka apgailestauti, kad Lietuvoje politinių partijų finansavimo trūkumus dažniausiai nagrinėja žurnalistai, nuodugnesnės mokslinės šio klausimo analizės trūksta. Ankstesniais metais ši tema Lietuvoje buvo aktuali dėl kylančių skandalų, susijusių su neteisėtu politinių partijų finansavimu ar korupcija. Šiuo metu temos aktualumą lemia ir tai, kad pagrindinis politinių partijų finansavimo šaltinis yra valstybės biudžeto dotacijos, t. y. mokesčių mokėtojų pinigai. Šiuo ekonomiškai sunkiu laikotarpiu galimas ypatingas gyventojų nepasitenkinimas, jei lėšos partijoms skirstomos neteisingai.

Didesnis dėmesys politinių partijų finansavimo analizei leistų efektyviau tobulinti Lietuvoje galiojantį reglamentavimą, tačiau mokslinių darbų šiuo klausimu nėra daug. Būtų galima paminėti Vidą Pečkį, kuris 2011 m. savo straipsnyje „Politinių partijų finansavimas: aktualijos ir problemos“ nagrinėja politinių partijų finansavimą iš šalies biudžeto. Taip pat Eleną Masnevaitę, kuri yra parašius keletą straipsnių šia tema ir 2010 m. apsigynusi daktaro disertaciją tema „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje“.

Politinių partijų finansavimas Lietuvoje yra reglamentuojamas nuo 1990 m. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas 1990 m. rugsėjo 25 d. priėmė Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymą, tačiau šis įstatymas partijų finansavimą reglamentavo gana abstrakčiai. Jis nustatė, kad politinių partijų lėšas sudaro jos narių mokesčiai, iš leidybinės veiklos gautos pajamos, piliečių bei visuomeninių organizacijų dovanotos lėšos ir kitos teisėtai gautos pajamos, taip pat kad valstybinės valdžios ir valdymo organai, valstybinės įmonės, įstaigos ir organizacijos neturi teisės kokia nors forma ar būdu finansuoti politinių partijų, jų organizacijų, taip pat politinėms partijoms atstovaujančių deputatų ar jų grupių. Politinės partijos negalėjo gauti lėšų ar kitokio turto, kuriuos skiria kitų valstybių valdžios bei valdymo organai, valstybinės organizacijos ar fondai, bet galėjo gauti lėšų ar kitokio turto iš tarptautinių organizacijų, nevalstybinių organizacijų, fondo ir asmenų tik Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka (Politinių partijų įstatymas, 11 str.). Kokia tvarka turėtų būti aukojamos lėšos ir aukų apribojimai nustatyti nebuvo, vieninteliai apribojimai buvo tai, kad partijos negalėjo gauti aukų iš valstybinių įmonių ir iš kitų valstybių įmonių ar organizacijų. Politinės partijos, atstovaujamos Lietuvos Respublikos Aukščiausiojoje Taryboje, turėjo teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti dotacijų iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, o finansinės politinių partijų veiklos kontrolė buvo pavesta šalies finansų įstaigoms, daugiau nedetalizuojant, kokia konkrečiai įstaiga atliks šią kontrolę.

1994 m. buvo pakeistas įstatymo pavadinimas – Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas, o 2004 m. jis buvo išdėstytas nauja redakcija. Politinių partijų finansavimo klausimai buvo perkelti į kitus teisės aktus, šis įstatymas nustatė tik tiek, kad nario mokesčių dydžio nustatymo ir mokėjimo tvarką nustato politinių partijų įstatymai, o kitus politinių partijų finansavimo šaltinius, lėšų ir turto gavimo, tvarkymo ir panaudojimo apskaitos tvarką nustato kiti teisės aktai (Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas 14 str.).

2004 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymą (toliau – PPPKFFKI), jis įsigaliojo 2004 m. rugsėjo 10 d. Šis įstatymas taikomas politinėms partijoms ir politinėms kampanijoms, susijusioms su Seimo, Respublikos Prezidento

rinkimais, rinkimais į Europos Parlamentą, savivaldybių tarybų rinkimais. Nuo priėmimo PPPKFFKĮ buvo keičiamas ir/ar papildomas beveik kiekvienais metais. PPPKFFKĮ 1 straipsnis apibrėžia jo tikslą: užtikrinti politinių kampanijų demokratiškumą, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisėtumą, skaidrumą ir viešumą, reglamentuoti politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo tvarką ir finansavimo kontrolę. Įstatymo tikslas nuo pirmosios redakcijos išliko nepakitęs, o politinių partijų finansavimo tvarka buvo nuolat tobulinama.

PPPKFFKĮ II skirsnis vadinasi „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo šaltiniai. Politinės kampanijos išlaidos“. Jau 2004 m. finansavimo klausimai buvo reglamentuojami daug detaliau nei ankstesniame įstatyme. PPPKFFKĮ nustatė, kokie yra politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo šaltiniai, nustatyta fizinių ir juridinių asmenų aukų skyrimo tvarka bei apribojimai skiriamoms aukoms, apibrėžtos nepriimtinos aukos, pateiktas asmenų, turinčių teisę aukoti politinėms partijoms, sąrašas, nustatyta valstybės biudžeto dotacijos dydžio apskaičiavimo, paskirstymo, mokėjimo ir naudojimo tvarka. 2010 metais PPPKFFKĮ buvo išdėstytas nauja redakcija, taip pat svarbūs partijų finansavimo reglamentavimo pakeitimai buvo priimti ir įsigaliojo 2011 metais.

Tinkamas politinių partijų finansavimo reglamentavimas yra labai svarbus užtikrinant skaidrų politinių sprendimų priėmimą. Nesureguliuavus politinių partijų finansavimo, atsiranda rizika, kad politinių partijų finansavimo problematika didės, politinis procesas taps korumpuotas, o ten, kur korupcija jau egzistuoja, bus dar sunkiau ją kontroliuoti ir sunaikinti (Williams, 2000, p. 2).

Šio straipsnio tikslas yra išanalizuoti dabartinius Lietuvos politinių partijų finansavimo šaltinius, finansavimo tvarką, atskleidžiant jos trūkumus ir privalumus, bei remiantis Gairių nuostatomis nustatyti, kiek PPPKFFKĮ ir jo naujausi pakeitimai atitinka Europos Tarybos rekomendacijas.

Straipsnio uždaviniai:

- išnagrinėti dabartinį Lietuvos politinių partijų finansavimo reglamentavimą ir jo atitiktį Gairėms;
- išanalizuoti PPPKFFKĮ nustatytus politinių partijų finansavimo šaltinius, grėsmes, kurias jie kelia ar galėtų kelti, įvertinti jų reglamentavimą PPPKFFKĮ;
- nustatyti, ar PPPKFFKĮ nuostatos užtikrina politinių partijų nepriklausomumą ir jų finansavimo skaidrumą;
- išsiaiškinti, ar dabartinis reglamentavimas užtikrina vienodas galimybes visoms partijoms veikti.

Tyrimo objektas yra dabartiniai Lietuvos politinių partijų finansavimo šaltiniai ir finansavimo reglamentavimas.

Literatūroje galima rasti skirtingą politinių partijų finansavimo šaltinių klasifikaciją. Šiame straipsnyje remiamasi Roberto Williamso siūlomu politinių partijų finansavimo šaltinių skirstymu į tris grupes: vidinis, išorinis ir valstybinis finansavimas (Williams, 2000).

Lietuvos politinių partijų finansavimo šaltiniai yra nustatyti PPPKFFKĮ 7 straipsnio 3 ir 8 dalyse. Toliau jie bus nagrinėjami skirstant į grupes pagal anksčiau pateiktą klasifikaciją. Pirmoje straipsnio dalyje analizuojamas vidinis partijų finansavimas, ant-

ra dalis yra skirta išorinio partijų finansavimo analizei, detaliai aptariant jo problematiką ir galimas grėsmes, trečioje dalyje yra išsamiai analizuojamas valstybinis partijų finansavimas, kurio reglamentavimas Lietuvoje radikalčiai buvo pakeistas 2011 m. pabaigoje ir sulaukė daug prieštarinių vertinimų.

Straipsnyje taikomi pagrindiniai teisinės analizės metodai: teisėtyros, lyginamosios teisėtyros, lingvistinis, analizės, apibendrinimo, sisteminės ir dokumentų analizės.

Vidinis finansavimas

Tai mažiausiai komplikuoata politinių partijų finansavimo rūšis. Prie tokių šaltinių yra priskiriamas nario mokesčiai ir pajamos, gaunamos iš partijai priklausančio turto ar partijos veiklos (pavyzdžiui, publikacijos, leidyba, paskaitų skaitymas ir kt.).

Lietuvos politinių partijų vidiniai finansavimo šaltiniai yra politinės partijos nario mokesčiai; lėšos, gaunamos iš politinės partijos veiklos, ir palūkanos už banko sąskaitoje esančias lėšas (PPPKFFKĮ).

Nario mokesčių dydžio nustatymo, mokėjimo ir naudojimo tvarka reglamentuojama politinės partijos įstatuose. Nario mokesčiai dažniausiai nėra didelė suma, ir yra išskiriami keli būdai, kaip jis gali būti skaičiuojamas.

Partijos gali nustatyti tikslią sumą, kurią partijos narys turi mokėti. Pavyzdžiui, Partijos „Tvarka ir teisingumas“ įstatai nustato, kad asmuo, norėdamas tapti partijos nariu, sumoka stojamąjį 10 litų ir 12 litų metinį nario mokesčius. Tačiau partijos nariui suteikiama teisė, sumokėjus metinį nario mokesčių už einamuosius metus, mokėti savanorišką nario mokesčių, kurio dydis neribojamas (Partijos „Tvarka ir teisingumas“ įstatai).

Taip pat politinės partijos gali leisti pačiam nariui nuspręsti, kiek jis sumokės nario mokesčio. Pavyzdžiui, Lietuvos socialdemokratų partijos statuto 11.5 punktas nustato, kad partijos narys turi mokėti nario mokesčių, o mokesčio dydis priklauso nuo paties partijos nario bei jo gaunamų pajamų:

Nario mokesčio dydį narys nustato savo nuožiūra, bet ne mažiau kaip 1 proc. savo pajamų, atskaičius mokesčius. Nario mokesčiai mokamas paprastai kas mėnesį, bet ne rečiau kaip kartą per ketvirtį. Partijos nariai, dėl objektyvių priežasčių negalintys mokėti nustatyto dydžio nario mokesčio, skyriaus tarybai (prezidiumui) nutarus, moka ne mažesnę kaip 1 lito mokesčių per mėnesį.

Nario mokesčiai gali skirtis ir priklausomai nuo partijos nario užimamų pareigų. Politinės partijos Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai įstatų 13 punktas nustato, kad metinis nario mokesčio dydis politines pareigas užimantiems nariams yra 1 proc. nuo jų gaunamo atlyginimo, o kitiems nariams – savo nuožiūra, bet ne mažiau kaip 12 litų per metus, senatvės pensininkams ir socialiai remtiniems asmenims – 1 litas per metus.

Šio mokesčio surinkimas yra skaidriausias šaltinis – visada aišku, kas ir kiek sumokėjo partijai, kokie mokančio asmens interesai ir nekyla galimos išorinės įtakos grėsmė. Kaip pažymi E. Masnevaitė, šis finansinis išteklius pasižymi aiškiai apibrėžtu patekimo į politinių partijų biudžetus kanalu, be to, šios rūšies parama politinei partijai nepasižymi akivaizdžiu išoriniu remiančiojo interesu (Masnevaitė, 2008, p. 93). Didžiausias

šio šaltinio trūkumas yra tai, kad kokia bebūtų nustatyta nario mokesčio mokėjimo tvarka, surenkamų sumų išlaikyti partijai neužtektų. Pavyzdžiui, 2011 m. Darbo partija iš narių mokesčių surinko 6735 litus, Lietuvos socialdemokratų sąjunga – 8904 litus, partija „Tvarka ir teisingumas“ – 47 520 litų, partija Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai – 100 173 litus (Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija).

Pietų Europos valstybėse (Graikijoje, Ispanijoje, Portugalijoje) ir Centrinėje bei Rytų Europoje nario mokestis dažniausiai nėra toks svarbus kaip senosiose demokratijose. Tai paaiškinama žemesniu pragyvenimo lygiu ir nedideliu dalyvaujamosios demokratijos populiarumu (Van Biezen, 2004, 18 p.). Be to, daugelyje valstybių pastebima tendencija, kad partijų išlaikymo kaštai didėja, tuo tarpu narių skaičius mažėja, ir, nors nario mokestis yra didinamas, jo neužtenka padengti atsirandančiam skirtumui (Luther et al., 2005, p. 113), todėl akivaizdu, kad partijoms būtini dar ir kiti finansavimo šaltiniai.

Antrasis vidinis partijų finansavimo šaltinis yra pajamos, gaunamos iš partijai priklausančio turto ar partijos veiklos. Gairės numato, kad tokiu šaltiniu galėtų būti partijos leidžiamos literatūros ar laikraščių pardavimas, pajamos iš partijai nuosavybės teise priklausančių leidybos kompanijų. Taip pat partijos gali turėti poilsio bazes, kurios yra nuomojamos, teikti socialines paslaugas, turėti savo kelionių agentūras, sporto komandas, bankus ar apgyvendinimo įstaigas.

Politinėms partijoms suteikus teisę vykdyti ekonominę veiklą, atsiranda didesnė rizika, kad partijos narius bus bandoma papirkti ar kitaip paveikti jų veiksmus ir interesus. Tam tikra ekonominė veikla yra būtina partijos gyvavimui, pavyzdžiui, yra būtinas partijos idealogijos, jos idėjų skleidimas ar pačios partijos populiarinimas, leidžiant leidinius, organizuojant paskaitas, rengiant partijos sąskrydžius. Tačiau bet kokia kita partijai nebūtina ekonominė veikla turi būti griežtai reglamentuota.

R. Williamso teigimu, kai partijos vysto verslą, kuris jas neabejotinai susieja su likusiu verslo pasauliu, pasidaro labai sunku nubrėžti liniją tarp vidinio ir išorinio finansavimo, o partijų finansinė sėkmė gali paveikti jų ideologiją ir viešąjį įvaizdį.

Lietuvoje politinei partijai leidžiama gauti lėšas iš leidybos, spaudos ir atributikos platinimo, nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, politinių bei kultūrinių renginių (paskaitų, parodų ir kt.) organizavimo ir kitos veiklos, iš kurios gautos lėšos gali būti naudojamos tik politinės partijos įstatuose nurodytiems politinės partijos veiklos tikslams, bei palūkanas už banko sąskaitoje esančias lėšas (PPPKFFKĮ). PPPKFFKĮ suteikia politinei partijai teisę verstis praktiškai bet kokia legalia ekonomine veikla, apribojimas yra nustatomas tik gautų lėšų panaudojimui, tačiau ne pačių lėšų gavimui.

Toks reglamentavimas kelia grėsmę, kad bus bandoma daryti įtaką partijos nariams per jos disponuojamą turtą ar vykdomą ekonominę veiklą. Be to, patys partijos nariai, užimdami valstybines pareigas, gali siekti gauti didesnę pelną pasinaudodami viešaisiais pirkimais ir darydami įtaką jų rezultatams ar priimdami savo partijos ekonominei veiklai palankius politinius sprendimus. Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų nustatyti aiškesnes politinių partijų ekonominės veiklos sąlygas, nes dabartinis reglamentavimas nėra pakankamai aiškus ir yra pernelyg liberalus, tokiu būdu sukurdamas didelę riziką politinei korupcijai.

Išorinis finansavimas

Išorinis finansavimas yra labiausiai diskutuotinas ir daugiausiai abejonių keliantis politinių partijų finansavimo šaltinis. Šiai grupei yra priskiriamos aukos, gaunamos iš fizinių ir juridinių asmenų. Išorinis finansavimo šaltinis turi teigiamų aspektų: gyventojai gali remti partijas, kurių ideologijai pritaria, partijos gauna jų veiklai būtinų lėšų ir jos nėra skiriamos iš valstybės biudžeto, tačiau šis finansavimas yra pavojingas, nes atsiranda grėsmė, kad asmenys, aukodami pinigus politinei partijai, tikėtis jiems palankių sprendimų. Užsienio autoriai šią finansavimo rūšį taip pat įvardija kaip pačią problemiškesnę: kai politinės partijos ir jų lyderiai gauna pinigus iš privačių asmenų ar organizacijų, kyla klausimas, kas, kam, ir už ką turėtų būti dėkingas (Williams, 2000, p. 4)?

Gairėse teigiama, kad privatus finansavimas yra svarbus politinių partijų finansavimo šaltinis, tačiau jis ypač dažnai gali sukurti nepageidaujamas galimybes korupcijai ir įtakos darymui, todėl valstybė turėtų įstatymais nustatyti apribojimus privačiam finansavimui.

Lietuvoje iki 2012 m. išorinis finansavimas sudarė didžiąją dalį politinių partijų gaunamų pajamų.

1 lentelė. Pagrindinių Lietuvos politinių partijų išorinis ir valstybinis finansavimas 2011 m.

Partija	Išorinis finansavimas			Valstybinis finansavimas
	Fiziniai asmenys	Juridiniai asmenys	Iš viso	
Darbo partija	16 420 Lt	848 328, 13 Lt	864 748, 13 Lt	530 405 Lt
Liberalų ir centro sąjunga	129 757, 55 Lt	1 353 791, 42 Lt	1 483 548, 97 Lt	452 149 Lt
Lietuvos socialdemokratų partija	31 900 Lt	922 782 Lt	954 682 Lt	918 133 Lt
Partija „Tvarka ir teisingumas“	0 Lt	730 422, 96 Lt	730 422, 96 Lt	646 838 Lt
Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai	10 369 Lt	1 160 800 Lt	1 171 169 Lt	1 303 100 Lt

Šaltinis: Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija (2012).

Pagal pateiktus duomenis matoma, kad iki PPPKFFKĮ pakeitimų, priimtų 2011 m., pagrindinis politinių partijų finansavimo šaltinis buvo juridinių asmenų aukos (išskyrus partijos Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai).

Dabartinis išorinio finansavimo reglamentavimas yra griežtas ir nustato didelius apribojimus. PPPKFFKĮ pakeitimai, smarkiai sugriežtinę politinių partijų finansavimą, įsigaliojo 2012 m. sausio 1 d. ir dar prieš juos priimant sulaukė daug diskusijų bei kritikos. Naujojo reglamentavimo tikslas – užkirsti kelią politinei korupcijai ir tobulinti politinių partijų bei politinių kampanijų finansavimo tvarką, tačiau, jam nepritariančiųjų nuomone, toks griežtas reglamentavimas tik dar labiau skatins partijas ieškoti būdų gauti paramą nelegaliai.

Nuolatinis, t. y. skirtas kasdienei politinės partijos veiklai finansuoti, politinės partijos išorinio finansavimo šaltinis (diskutuotina, ar šis šaltinis galėtų būti vadinamas privačiu, nes lėšos pervedamos iš valstybės biudžeto, tačiau fiziniai asmenys gali nuspręsti, kam jos yra skiriamos) šaltinis yra vienintelis: nuolatinio Lietuvos gyventojų savanoriškai skiriama 1 procento dydžio sumokėto metinio pajamų mokesčio dalis (PPPKFFKĮ 7 str.). Šis šaltinis yra lengviausiai kontroliuojamas, ir yra visiškai skaidrus, nes lėšas politinei partijai perveda mokesčių administratorius, todėl yra žinoma, kas ir kokią sumą skiria.

Juridinių asmenų aukos politinėms partijoms yra draudžiamos. PPPKFFKĮ pakeitimų rengėjai teigia, kad politinių partijų priklausomybė nuo juridinių asmenų aukų Lietuvoje yra labai didelė, rinkimuose turi varžytis politikai ir jų idėjos, tačiau esama finansavimo tvarka neskatina partijų konkuruoti idėjomis; šiuo metu Lietuvos politiniame gyvenime dominuoja konkurencija pinigais; interesų grupė partijas gali finansuoti apeidama maksimalias leistinas aukų ribas partijas finansuojant per įvairias giminingas įmones ir organizacijas. Politinės partijos politinės kampanijos metu turi teisę gauti aukas tik iš fizinių asmenų.

Juridinių asmenų aukos yra apribotos arba draudžiamos daugelyje Europos valstybių. Prancūzijoje, Belgijoje, Lenkijoje juridiniai asmenys neturi teisės aukoti politinėms partijoms, Vokietija ir Jungtinė Karalystė yra nustačiusios griežtus apribojimus, kokie juridiniai asmenys gali aukoti.

2012 m. sausio 1 d. įsigalioję PPPKFFKĮ pakeitimai praėjus vos 6 mėnesiams buvo vėl koreguojami. Tokia Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimas) taikoma praktika yra kritikuotina, ypač atsižvelgiant į tai, kad 2012 m. vyko parlamentiniai rinkimai ir, keisdamas politinių partijų finansavimo tvarką, Seimas įvedė sumaištį bei nepaliko politinėms partijoms pakankamai laiko subalansuoti savo biudžetus.

Šių pakeitimų pagrindinis tikslas buvo įvesti naują sąvoką – mažos aukos. Pagal dabartinį reglamentavimą vienas fizinis asmuo per politinę kampaniją kiekvienam savarankiškam politinės kampanijos dalyviui gali paaukoti auką, neviršijančią 10 paskelbto praėjusių kalendorinių metų ketvirčio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio (toliau – VMDU) dydžio (2011 m. IV ketvirtį VMDU nustatytas 2175 litai, taigi vienas fizinis asmuo per politinę kampaniją kiekvienam savarankiškam politinės kampanijos dalyviui gali paaukoti auką, neviršijančią 21 750 litų). Papildomai yra nustatytas apribojimas, kad bendra vieno fizinio asmens aukų suma savarankiškiems politinės kampanijos dalyviams per kalendorinius metus negali viršyti 10 procentų fizinio asmens už praėjusius kalendorinius metus deklaruotų metinių pajamų. Į šiuos apribojimus neįskaičiuojamos mažos aukos. Lyginant su ankstesniu reglamentavimu aukoti leistina suma yra sumažinta dvigubai, be to, anksčiau nebuvo apribojimo dėl bendros aukų sumos.

Siekiant užtikrinti aukojimo skaidrumą PPPKFFKĮ nustato tvarką, pagal kurią fiziniai asmenys gali aukoti politinės kampanijos dalyviams.

Vertinant PPPKFFKĮ nustatytą išorinio finansavimo reglamentavimo atitiktį Gairėms, darytina išvada, kad Lietuva pasirinko griežtą reglamentavimą. Nustatytas baigtinis galinčių aukoti asmenų sąrašas, juridiniams asmenims apskritai nebeleidžiama aukoti, fiziniams asmenims leidžiama aukoti tik politinių kampanijų metu ir suma-

žinta maksimali galima aukos suma. Pagrindiniu šaltiniu lieka finansavimas iš valstybės biudžeto (bus nagrinėjamas kitame straipsnio skyriuje).

Kitas išorinio finansavimo šaltinis, kurį būtina tinkamai reglamentuoti, yra anoniminės aukos. Jos yra leidžiamos nedaugelyje valstybių. Būtų galima paminėti Daniją, Graikiją, Maltą, Kiprą, Rumuniją (Doublet, 2012, p. 10), tačiau visose valstybėse anoniminėms aukoms yra nustatyti tam tikri apribojimai.

Lietuvoje anoniminių aukų leidimo PPPKFFKĮ pasirinktas tarpinis variantas, t. y. politinės kampanijos finansavimo kontrolę vykdančios institucijos turi galimybę nustatyti mažų aukų aukotojus, tačiau viešai duomenys apie šiuos asmenis nėra skelbiami. Be to, nustatyta maksimali suma tiek anoniminei aukai, gaunamai iš vieno asmens, tiek bendrai sumai, kokią politinės kampanijos dalyvis gali finansuoti mažomis aukomis. Mažomis aukomis savarankiškas politinės kampanijos dalyvis gali finansuoti ne daugiau kaip 10 procentų nustatyto didžiausio leistino politinės kampanijos išlaidų dydžio (PPPKFFKĮ 10¹ str.). Taisyklės, kurios įpareigoja partijas registruoti ir viešai pateikti informaciją apie tam tikrą nustatytą sumą viršijančias aukas ir jų aukotojus, įgyvendina partijų finansavimo skaidrumo principą (Van Biezen, 2004, 22 p.).

Seimo iniciatyva griežtai reglamentuoti išorinį finansavimą vertintina teigiamai, nes ši finansavimo rūšis kelia didžiausią grėsmę partijų nepriklausomumui, o reglamentuojant pernelyg liberaliai atsirastų didelė korupcijos rizika.

Valstybinis finansavimas

Valstybė, siekdama užtikrinti politinių partijų nepriklausomumą nuo privačių subjektų, skiria paramą politinėms partijoms. Vidinių partijų gyvenimą nagrinėjančio Richardo S. Katzo teigimu, tiesioginės piniginės subsidijos politinėms partijoms iš valstybių buvo pradėtos skirti tik šeštojo dešimtmečio pabaigoje, tačiau ir iki tol Europos partijos jau gaudavo netiesioginę valstybių paramą, pavyzdžiui, nemokamas laikas televizijos ar radijo eterijoje, mokesčių lengvatos ir kt. (Luther et al., 2005, p. 114).

Vidas Pečkys savo straipsnyje „Politinių partijų finansavimas: aktualijos ir problemos“ analizuoja partijų finansavimo iš biudžeto klausimus (atkreiptinas dėmesys, kad šis straipsnis buvo parašytas prieš priimant ir įsigaliojant PPPKFFKĮ pakeitimams, uždraudusiems juridinių asmenų ir apribojusiems fizinių asmenų aukas). Jis teigia, kad viešųjų finansų įtaka politinėms partijoms yra svari ir turi tendenciją didėti. „Nors piliečių nepasitenkinimas dėl didėjančių valstybės injekcijų vis ryškesnis, daugelis šalių jau nusprendė, kad jos, teikdamos valstybinį finansavimą, ribotų šių lėšų panaudojimo sferas. Vyraujanti idėja tokia: privataus finansavimo lėšos turėtų užtikrinti partijų funkcionavimą tarp rinkimų, t. y. einamosioms reikmėms, o valstybės finansavimas turi būti nukreiptas rinkimų kampanijų ir pačių rinkimų organizavimui. Jei politinės partijos yra realus socialinis organizmas, turintis realius savo narius, tai privalo, iš vienos pusės, padengti savo einamąsias išlaidas, o iš kitos pusės, prisitaikyti prie realių galimybių“ (Pečkys, 2011).

Valstybinis finansavimas leidžia partijoms išlikti nepriklausomoms nuo privačių subjektų įtakos, mažėja politinės korupcijos rizika, partijų finansavimas yra skaidresnis. Pagrindinis neigiamas aspektas: valstybės gyventojų – mokesčių mokėtojų – ne-

noras remti partijas, kurios neatspindi jų politinių interesų ir pažiūrų. Esant tik valstybinei paramai, daugiausiai sunkumų kyla susikurti ir įsitvirtinti naujoms partijoms, kurios dar neturi politinės gyventojų paramos.

Valstybės, skirdamos finansinę paramą politinėms partijoms, turi taikyti teisingus ir sąžiningus kriterijus. Gairėse teigiama, kad valstybė turi sudaryti galimybes naujoms partijoms susikurti ir vienodomis sąlygomis konkuruoti su jau anksčiau veikiančiomis partijomis.

Pirmoji Europos šalis, parėmusi tiesioginių politinių partijų finansavimą iš valstybės biudžeto, buvo Vokietijos Federacinė Respublika, kai 1959 m. politinėms partijoms skyrė nedidelę paramą iš valstybės biudžeto. 1967 m. buvo priimti teisės aktai, reguliuojantys valstybinį finansavimą (Van Biezen, 2004, 33 p.). Vėliau ir kitos Europos šalys pradėjo finansuoti politinių partijų veiklą: Austrija 1963 m., Prancūzija 1965 m., Švedija 1966 m., Suomija 1967 m., Danija 1969 m., Norvegija 1970 m., Italija 1974 m., Ispanija 1977 (Pečkys, 2011, 5 p.). Šiuolaikinėse Vakarų Europos demokratijose vienintelė Šveicarija neskiria politinėms partijoms finansavimo iš valstybės biudžeto. Tai viena iš priežasčių, kodėl Šveicarijos politinė sistema yra kritikuojama dėl jos neskaidrumo.

Iki 2012 m. sausio 1 d. Lietuvoje valstybės biudžeto dotacijos buvo vienas iš Lietuvos politinių partijų finansavimo šaltinių. Uždraudus gauti finansavimą iš juridinių asmenų ir apribojus fizinių asmenų aukas, valstybinis finansavimas tapo pagrindiniu politinių partijų finansavimo šaltiniu. Šiuo metu valstybė užtikrina ne tik politinių partijų dalyvavimą politinėse kampanijose, bet ir jų funkcionavimą tarp rinkimų. Pagrindinis tokių pakeitimų argumentas, be abejo, yra skaidrumo siekimas ir verslo subjektų įtakos politinių partijų veiklai mažinimas, tačiau tokio kraštutinio varianto pasirinkimas, kai visa partijų veikla yra finansuojama iš valstybės, t. y. mokesčių mokėtojų, lėšų, sulaukė nepasitenkinimo iš abiejų pusių: tiek iš pačių partijų, tiek iš Lietuvos gyventojų. Gyventojų nepasitenkinimą galima suprasti išanalizavus valstybės biudžeto asignavimų, skirtų finansuoti politinių partijų veiklą, kitimą 2000–2012 m. 2000 m. partijų finansavimui iš valstybės biudžeto buvo skirta 980 000 litų. Tolesniais metais skiriama suma mažėjo, o 2004 m. jau buvo skirti 6 000 000 litų, vėliau sumos didėjo, tik ekonominės krizės laikotarpiu buvo skirta mažiau. 2012 m. buvo pirmieji metai, kai valstybinis politinių partijų finansavimas tapo pagrindiniu lėšų šaltiniu, ir šiais metais politinėms partijoms valstybė skyrė 20 278 000 litų, 2013 m. politinėms partijoms numatoma skirti 18 999 000 litų (2011 m. – 4 123 500 litų buvo skirta iš valstybės biudžeto ir 8 011 932 – iš privačių aukotojų). Taigi, uždraudus gauti aukas iš privačių subjektų, valstybinis politinių partijų finansavimas padidėjo maždaug 5 kartus.

PPPKFFKĮ 15 straipsnis nustato, kad valstybės biudžeto asignavimai politinės partijos veiklai finansuoti paskirstomi politinėms partijoms, kurios įstatymų nustatyta tvarka įregistruotos Juridinių asmenų registre ir atitinka įstatymų reikalavimus dėl politinės partijos narių skaičiaus ir kurioms nėra pradėta pertvarkymo arba likvidavimo procedūra ir kurios yra gavusios ne mažiau kaip 3 procentus visų rinkėjų balsų, paduotų už politinių partijų kandidatus tuose Seimo, savivaldybių tarybų ir rinkimuose į Europos Parlamentą, pagal kurių rezultatus paskirstomi šie valstybės biudžeto asignavimai (PPPKFFKĮ 15 str.). Valstybės biudžeto asignavimai politinių partijų veiklai finansuoti yra skirstomi pagal paskutinių rinkimų rezultatus.

Seimo narių grupė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – LR Konstitucinis Teismas) su prašymu išnagrinėti, ar PPPKFFKĮ nuostata, nustatanti, kad valstybės biudžeto asignavimai skiriami tik partijoms, per rinkimus gavusioms ne mažiau kaip 3 procentus visų rinkėjų balsų, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 1 straipsnio nuostatai, kad Lietuvos valstybė yra demokratinė respublika, 29 straipsnio 1 daliai, 34 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui. Jų teigimu, „ginčijamoje nuostatoje įtvirtintu teisiniu reguliavimu nepagrįstai suteikiamos privilegijos politinėms partijoms, kurios per rinkimus pasiekė 3 procentų rinkėjų balsų ribą, nes šioms politinėms partijoms yra teikiamos valstybės biudžeto dotacijos; toks teisinis reguliavimas yra diskriminacinis ir pažeidžia partijų lygias galimybes. Diskriminacinis finansavimo paskirstymas tik didina socialinę partijų atskirtį, nes visas finansavimas suteikiamas valdančiosioms, didžiosioms partijoms, surenkančioms daugiausia balsų, o mažesnėms partijoms neadekvačiai ir neprotingai mažinama galimybė dalyvauti valdant valstybę ir formuojant politiką. Mažai partijai, neturinčiai daug narių, be valstybės finansavimo egzistuoti ir aktyviai reikšti savo politines idėjas yra sunku, todėl su kiekvienais rinkimais jų galimybės gauti finansavimą tik mažėja, ir taip naikinamas pliuralistinės demokratijos modelis“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2012). Analizuojant šį Seimo narių pareiškimą atkreiptinas dėmesys, kad įstatymų leidėjas dar 1990 m. buvo nustatęs, kad valstybinis finansavimas yra skiriamas tik tuometinėje Aukščiausiojoje Taryboje atstovaujamosioms politinėms partijoms. Vėliau priimtas PPPKFFKĮ išlaikė ankstesnius valstybinio finansavimo skyrimo principus ir esminę nuostata, kad valstybinis finansavimas yra skiriamas tik Aukščiausiojoje Taryboje ir vėliau Seime atstovaujamosioms politinėms partijoms, išliko nepakitusi.

LR Konstitucinis Teismas nutarė, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas su politinių partijų steigimu ir veikla, jų finansavimo būdais susijusius santykius, pagal Konstituciją gali nustatyti, kad ne visos įsteigtos ir veikiančios politinės partijos, bet tik tos, kurių kandidatai gauna atitinkamą rinkėjų pritarimą viešosios valdžios institucijų rinkimuose, gali gauti tikslinę paskirtą turinčių valstybės biudžeto lėšų, skiriamų politinėms partijoms paremti, todėl kvestionuojama PPPKFFKĮ nuostata atitinka Konstituciją.

Biudžeto asignavimų paskirstymas, kai kiekviena partija ar kandidatas gauna vienodą pinigų sumą, nepriklausomai nuo jų populiarumo ar gautų vietų parlamente, yra vadinamas „griežtai proporcingu“ (Van Biezen, 2004, 44 p.). Tokia tvarka kritikuotina, nes apsunkina naujų partijų galimybes gauti valstybės finansavimą ir dalyvauti politinėje veikloje. Pagal šį reglamentavimą valstybinis finansavimas yra tinkamai paskirstomas jau egzistuojančioms ir veikiančioms partijoms, tačiau nesudaryta galimybė naujoms partijoms gauti biudžeto dotacijas ir įsitvirtinti Lietuvos politinėje arenoje.

Kai kurios valstybės (Vengrija, Čekija, Vokietija) skirstydamos biudžeto asignavimus partijoms derina proporcingumo ir lygybės principus. „Lygybės principas reiškia, kad visos partijos privalo turėti vienodas galimybes naudotis visais įstatymo reglamentuojamais finansavimo šaltiniais, nes tai užtikrintų lygiavertes sąlygas jų veiklai“ (Pečkys, 2011, 7 p.).

PPPKFFKĮ pakeitimas, įtvirtantis tokią tvarką, 2012 m. vasario 27 d. buvo įregistruotas Seime: „Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo

bei finansavimo kontrolės įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas“. Projekto tikslas – užtikrinti lygias galimybes visoms politinėms partijoms. Siūloma valstybės skiriamą finansavimą tolygiai ir proporcingai paskirstyti visoms politinėms partijoms (visų valstybės asignavimų, skirtų politinėms partijoms finansuoti, 15 procentų paskirstyti visoms įstatymų nustatyta tvarka registruotoms partijoms, kurios dalyvauja rinkimuose, o likusią 85 procentų dalį paskirstyti politinėms partijoms proporcingai pagal joms suteiktą rinkėjų pripažinimą). Šis PPPKFFKĮ pakeitimas Seime kol kas nėra priimtas.

Vertinant politinių partijų finansavimo iš valstybės biudžeto reglamentavimą įregistruotas PPPKFFKĮ pakeitimas labiau atitiktų Gairėse nustatytas nuostatas nei dabartinis reglamentavimas. Jei valstybė skiria finansavimą politinėms partijoms, ji turi gerai apsvarstyti galimus kriterijus, pagal kuriuos lėšos bus skirstomos, ir užtikrinti, kad visos politinės partijos, turinčios daug narių ar mažai narių, egzistuojančios ilgai ar neseniai susikūrusios, turėtų vienodas galimybes dalyvauti politinėje veikloje. PPPKFFKĮ 15 straipsnio pakeitimas leistų visoms partijoms gauti finansavimą iš valstybės biudžeto, tačiau tuo pat metu išlaikytų proporcingą finansavimą tarp populiarių ir mažiau populiarių politinių partijų.

Išvados

Politinės partijos – vienas pagrindinių šiuolaikinės demokratijos elementų. Valstybės užduotis – užtikrinti, kad politinės partijos gautų pakankamą finansavimą, bet kartu išliktų nepriklausomos ir nepatiriančios įtakos savo priimamuose sprendimuose. Lietuvoje politinių partijų finansavimą reglamentuoja Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2010 metų redakcija su tam tikrais pakeitimais ir papildymais. Dabartinį reglamentavimą galima vertinti kaip daugeliu nuostatų atitinkančių Europos Tarybos rekomendacijas, tačiau vis dar turintį keletą trūkumų.

Vidinis finansavimas didelės grėsmės politinių partijų nepriklausomumui nekelia, tačiau politinių partijų ekonominė veikla Lietuvoje yra pernelyg liberaliai reglamentuota, todėl atsiranda didesnė korupcijos rizika ir grėsmė, kad partijoms bus daroma įtaka iš išorės.

Išorinis finansavimas kelia didžiausią grėsmę, kad partijų priimamiems sprendimams įtaką gali daryti išorės subjektai. PPPKFFKĮ nustatytas griežtas išorinio finansavimo reglamentavimas: nustatytas baigtinis galinčių aukoti asmenų sąrašas, juridinių asmenų aukos yra draudžiamos, fizinių asmenų aukos apribotos lyginant su ankstesniu reglamentavimu (leidžiama aukoti tik politinių kampanijų metu ir sumažinta maksimali galima aukos suma), nustatyta atskira tvarka mažoms aukoms aukoti ir draudžiamos anoniminės aukos. Teigiamai vertintinos Seimo pastangos užtikrinti skaidrų politinių partijų finansavimą.

Valstybinis finansavimas leidžia partijoms išlikti nepriklausomoms nuo privačių subjektų įtakos, mažėja politinės korupcijos rizika, partijų finansavimas yra skaidresnis, tačiau yra ir neigiamas aspektas: valstybės gyventojų nenoras remti partijas, kurios neatspindi jų politinių interesų ir pažiūrų. Lietuvoje šis finansavimas yra istoriškai susiklostęs. Nuo 2012 m. sausio 1 d., uždraudus gauti finansavimą iš juridinių asmenų ir apribojus

fizinių asmenų aukas, valstybinis finansavimas tapo pagrindiniu politinių partijų finansavimo šaltiniu. Šiuo metu biudžeto dotacijos yra tinkamai paskirstomos jau veikiančioms partijoms, tačiau apsunkina naujų politinių partijų galimybes konkuruoti su didesnėmis ar seniau įsikūrusiomis partijomis. Teigiamai vertintinas 2012 m. vasario 27 d. Seime įregistruotas „Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas“, kuris užtikrintų geresnį valstybės biudžeto asignavimų paskirstymą sudarant sąlygas susikurti naujoms partijoms ir joms konkuruoti su jau veikiančiomis.

Norminis politinių partijų finansavimo reglamentavimas Lietuvoje yra nuolat tobulinamas, paskutiniai pakeitimai harmonizavo PPPKFFKĮ su Europos Tarybos rekomendacijomis, tačiau siūlytina tobulinti valstybinio politinių partijų finansavimo skirstymą ir griežčiau reglamentuoti politinių partijų ekonominę veiklą.

Literatūra

- Doublet, Y. M. (2012). *Financement des parties politiques*. Žiūrėta 2013 m. vasario 10 d. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/DOUBLET_FR.pdf.
- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 2004/2003 dėl reglamentų, reglamentuojančių politines Europos partijas, ir šių partijų finansavimo taisyklių. OJ 2003 L297/1.
- Heywood, A. (1997). *Politics*. Macmillan Press Ltd.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija. (1992). *Valstybės žinios*. Nr. 33-1014.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. (2002). *Valstybės žinios*. Nr. 73-3085.
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas. (2010). *Valstybės žinios*. Nr. 63-3091.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl įstatymų nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenksčio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos išdininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai“. (2012). *Valstybės žinios*. Nr. 40-1973.
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2012). Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“. Žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=405779.
- Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija. Žiūrėta 2012 m. spalio 8 d. Prieiga per internetą: <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/dotacijos-irkompensavimas.html>.
- Luther, K. R., and Muller-Rommel, F. (2005). *Political Parties in the New Europe*. Oxford University Press.
- Masnevaitė, E. (2008). Politinių partijų finansavimo modeliai Lietuvos kontekste. *Teisė*, 67: 91–104.
- Lietuvos socialdemokratų partijos statutas. Žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d. Prieiga per internetą: <http://www.lsdp.lt/lt/straipsniai/29-partijos-statutas.html>.
- Partijos „Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai“ įstatai. Žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d. Prieiga per internetą: <http://www.tsajunga.lt/index.php/istatai/9110>.
- Partijos Tvarka ir teisingumas įstatai. Žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d. Prieiga per internetą: <http://www.tvarka.lt/lt/istatai>.

- Pečkys, V. (2011). Politinių partijų finansavimas: aktualijos ir problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 3(2): 443–458.
- Šileikis, E. (1997). *Politinių partijų institucionalizavimas*. Vilnius.
- Van Biezen, I. (2004). *Financing political parties and election campaigns – guidelines*; Integrated project „Making democratic institutions work” Council of Europe Publishing, Žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf.
- Williams, R. (2000). *Aspects of Party Finance and Political Corruption*. In *Party Finance and Political Corruption*. London: Macmillan.

ANALYSIS OF FUNDING SOURCES OF POLITICAL PARTIES IN LITHUANIA

Algirdas MIŠKINIS

Mykolas Romeris University, Lithuania

Giedrė ULEVIČIŪTĖ

ECOVIS Miskinis, Kvainauskas and partners law office, Lithuania

Abstract. Political parties are instrumental in today’s democracy. They could be defined as established groups of individuals organised to compete in the electoral process with their main objective to elect government officials from within their political party, form the government, legislate and define state policy. Citizens play an important role in politics by being active in the respective political parties and thereby they realise their interests – they vote during the elections for the party’s programme that reflects their ideas, they elect representatives of a certain party, support the party’s ideology. Obviously political parties need financial recourses for their activities. And that is the main dilemma: how to assure that political parties represent the interests of the citizens who voted for them and not the interests of those who are supporting them financially?

Financing sources of political parties may be divided into three main forms: internal, external and public financing. Each of these forms has advantages and disadvantages.

Lithuanian political parties obtain their financing according to the rules established by the Parliament as stated in the Law on Funding of and Control over Funding of Political Parties and Political Campaigns. The objective of this Law is to ensure democracy of political campaigns, legality, transparency and openness of funding of political parties and political campaigns, to regulate the procedure and control of funding of political parties and political campaigns. During the last 10 months the Law was amended twice and these amendments brought a chaos inside political parties before the parliament elections of 2012.

This article analyses the regulation of funding of the Lithuanian political parties in comparison with the Financing Political Parties and Election Campaigns – guidelines published by European Council in 2004. The objective of the article is to show the strong and weak aspects of Lithuanian regulation in this area. The authors of the article analyse all of the political parties’ sources of financing according to the recommendations of the European Council. In further analysis, the authors comment on the Lithuanian regulation by making comparisons with the European Council’s recommendations, and draw conclusions.

Key words: political parties; internal financing, external financing, public funding of political parties.